

“Duurt eerlijkheid het langst?” Bekendheid van de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders en totale moeilijkheden en internaliserende problemen bij hun kinderen.

“Duurt eerlijkheid het langst?”

Bekendheid van de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders en totale moeilijkheden en internaliserende problematiek bij hun kinderen.

Kirsten Muller (3500926)

Masterthesis Kinder- en Jeugdpsychologie

Universiteit Utrecht

12 december 2014

Thesisbegeleider: Dr. Ankie Menting

Tweede beoordelaar: Prof. Dr. Bram Orobio de Castro

Inhoud

Inhoud.....	2
Voorwoord	3
Abstract	4
Samenvatting.....	4
Inleiding	6
Methode	13
Participanten.....	13
Procedure.....	14
Materialen.....	14
Data-analyse	16
Resultaten	17
Discussie	19
Literatuur	24

Voorwoord

Voor u ligt mijn thesis die ik in het kader van mijn afstuderen als Kinder- en Jeugdpsycholoog heb geschreven. Sinds de start van mijn onderzoek heb ik met veel plezier en motivatie kunnen werken. Door dit onderzoek heb ik zowel mijn theoretische kennis als mijn interesse in het doen van onderzoek praktisch kunnen inzetten. Het was een zeer leerzame periode waarin ik mij zowel op academisch als op persoonlijk vlak verder heb kunnen ontwikkelen. De ruimte die ik kreeg en zelf heb genomen bij het uitvoeren van mijn onderzoek heeft bijgedragen aan deze ontwikkeling. Nu ik de laatste hand leg aan mijn thesis voel ik dan ook een enorm gevoel van trots en voldoening.

Een aantal personen hebben een belangrijke rol gespeeld in de totstandkoming van mijn thesis en zou ik bij deze graag willen bedanken. Mijn dank gaat uit naar Ankie Menting, die mij heeft voorzien van goede begeleiding, uitgebreide en leerzame feedback maar bovenal vertrouwen. Daarnaast gaat mijn dank uit naar mijn familie, vriend en vriendinnen voor de steun en inzichten die zij mij de afgelopen tijd hebben gegeven.

“No guts, no glory”

Kirsten Muller

December, 2014

Abstract

Having a mother in detention has negative consequences for the behavioral and emotional well-being of children. Parents seem to want to protect their children by not telling that their mother is in prison. Keeping this a secret could, in several ways, have negative consequences for them. The purpose of this research is to examine whether telling children the truth about mothers whereabouts, that is detention, could have a protective value. That is, reducing their total and internalizing problems. This research also examined whether children that have a mother in detention who has 'psychological problems' have more internalizing problems than children that have a mother in detention without 'psychological problems'. 97 (formerly) incarcerated mothers with 138 children (two to ten years old) took part in this study. To examine children's behavior – evaluated by both mothers and teachers – and mothers' psychological problems, questionnaires were used. Children who get an 'honest explanation' about mothers whereabouts do not show less total and internalizing problems in comparison with children who get 'no explanation' or a 'fictional explanation'. However, some marginal effects were found in the expected and unexpected direction. Furthermore it was found that children who have a (formerly) incarcerated mother with 'psychological problems' show more internalizing problems – evaluated by mothers but not by teachers – than children who have a (formerly) incarcerated mother without 'psychological problems'. In general results suggest that telling children the truth about the whereabouts of their (formerly) incarcerated mother does not function as a protective factor.

Keywords: incarcerated mothers, children, total and internalizing problems, protective factor, teachers

Samenvatting

Het hebben van een (ex-)gedetineerde moeder heeft een negatieve invloed op het gedragsmatig en emotioneel welzijn bij kinderen. Ter bescherming van hun kinderen kiezen ouders er voor om niet te vertellen dat moeder in detentie zit. Het achterhouden van deze informatie kan echter op verschillende manieren voor problemen bij kinderen zorgen. Het doel van het huidige onderzoek is nagaan of het geven van eerlijke informatie over de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders als protectieve factor zou kunnen fungeren voor totale moeilijkheden en internaliserende problemen bij kinderen. Bovendien is nagegaan of kinderen die een moeder hebben met 'psychische problemen' meer internaliserende problemen vertonen dan kinderen die een moeder hebben zonder 'psychische problemen'. Aan dit onderzoek deden 97 (ex-)gedetineerde moeders met 138 kinderen (twee tot tien jaar) mee. Er werd gebruik gemaakt van vragenlijsten om het gedrag van de kinderen – volgens de

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

(ex-)gedetineerde moeders en leerkrachten – en de psychische gesteldheid van de moeders te beoordelen. Uit de resultaten blijkt dat kinderen niet minder totale moeilijkheden en internaliserende problemen vertonen wanneer zij een ‘eerlijke verklaring’ krijgen omtrent de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders in vergelijking met kinderen die ‘geen verklaring’ krijgen of een ‘verzonnen verklaring’ krijgen. Er werden echter wel marginale effecten – in de verwachte en de onverwachte richting – gevonden. Verder is aangetoond dat kinderen die een moeder met psychische problemen hebben meer internaliserende problemen vertonen – beoordeeld door moeders maar niet door leerkrachten – dan kinderen die een moeder hebben zonder psychische problemen. De resultaten suggereren over het algemeen dat eerlijkheid geen protectieve waarde heeft voor totale en internaliserende problemen bij kinderen.

Steekwoorden: (ex)-gedetineerde moeders, kinderen, totale moeilijkheden en internaliserende problemen, protectieve factor, leerkrachten

Bekendheid van de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders in Nederland en totale moeilijkheden en internaliserende problematiek bij kinderen.

Inleiding

Over de hele wereld hebben miljoenen kinderen te maken met een gedetineerde ouder (Arditti, Lambert-Shute, & Joest, 2003). In veel landen, zoals Nederland, is echter weinig bekend over hoeveel kinderen exact slachtoffer van ouderlijke detentie – en in het bijzonder van de detentie van moeders – zijn (Murray & Farrington, 2008). Voor zover bekend verbleven in 2012 ruim drieduizend vrouwen in een van de penitentiaire inrichtingen voor vrouwen (Bouwmeester, 2012). Uit de meest recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2013) blijkt dat hier jaarlijks bijna zeshonderd vrouwen bij komen. Van de ruim drieduizend gedetineerde vrouwen is naar schatting zeventig procent moeder van gemiddeld twee minderjarige kinderen (Bouwmeester, 2012). Hoewel niet precies bekend is om hoeveel kinderen het gaat, betekent het dus dat een grote groep kinderen noodgedwongen voor langere tijd gescheiden is van hun moeders.

Ouderlijke detentie wordt gedefinieerd als het door het strafrechtelijk systeem ontnemen van vrijheid van een ouder, door middel van opsluiting in een penitentiaire inrichting (Murray, Farrington & Sekol, 2012). De detentie van een ouder gaat gepaard met een verscheidenheid aan risicovolle factoren voor kinderen (Murray & Farrington, 2008) en lijkt een sterke voorspeller te zijn voor de ontwikkeling van symptomen van psychopathologie bij kinderen (Murray & Murray, 2010). Uit eerder onderzoek blijkt dat kinderen met een gedetineerde ouder kwetsbaar zouden kunnen zijn voor het ontwikkelen van problematiek als; schoolfalen, een laag zelfvertrouwen, internaliserende- (bijvoorbeeld depressie en angst) en externaliserende problematiek (bijvoorbeeld antisociaal en delinquent gedrag) (Huebner & Gustafson, 2007; Kinner, Alati, Najman & Williams, 2007; Murray & Farrington, 2008). Aanvullend kan er sprake zijn van een verstoord en onveilig hechtingspatroon (Murray & Murray, 2010), en symptomen welke gelijk zijn aan een Posttraumatische Stresstoornis (PTSS) (Bocknek, 2009). Bovendien is de kans relatief groot dat deze kinderen op latere leeftijd een psychische aandoening ontwikkelen (James & Glaze, 2006), strafbare feiten plegen en zelfs in de gevangenis terecht komen (Dallaire, 2007a; Dallaire, 2007b; Hanlon, Carswell, & Rose, 2007).

Kinderen met een gedetineerde ouder kunnen dus in aanraking komen met een verscheidenheid aan risicovolle factoren, waarbij deze kinderen zowel aan contextuele als aan de detentie gerelateerde risicofactoren kunnen worden blootgesteld. Voorbeelden van

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

contextuele risicofactoren zijn: het hebben van een niet-of laag opgeleide moeder, opgroeien in een één-ouder gezin en/of achterstandsbuurt, uit een grote familie komen en/of horen bij een etnische minderheid horen (Dallaire, 2007a). Daarnaast komen deze kinderen, eerder dan kinderen zonder een gedetineerde ouder, in aanraking met middelenmisbruik en psychische aandoeningen van ouders (James & Glaze, 2006). Andere factoren, zoals de criminele activiteiten van de ouder of een weinig optimale opvoeding, zouden eveneens aan negatieve uitkomsten bij kinderen kunnen bijdragen (Menting, 2012). Voorbeelden van risicofactoren die specifiek gerelateerd zijn aan de detentie zelf zijn: het gescheiden worden van broers en/of zussen, het in een ander gezin geplaatst moeten worden (Dallaire, 2007a) of het meemaken van de arrestatie zelf (Murray & Murray, 2010).

In families met een gedetineerde moeder zouden de bovengenoemde risicofactoren problematischer zijn dan in families met een gedetineerde vader (Poehlmann, 2005). Uit meerdere Amerikaanse onderzoeken blijkt dat de detentie van moeders gekoppeld wordt aan problemen in het aanpassingsvermogen bij kinderen (Huebner & Gustafson, 2007; Phillips, Burns, Wagner & Barth, 2004; Phillips, Burns, Wagner, Kramer et al, 2002, Cho, 2009a, Cho 2009b; Geller, Garfinkel, Cooper & Mincy, 2008). Bovendien is de kans bij kinderen met een gedetineerde moeder twee keer zo groot dat zij op volwassen leeftijd in de gevangenis belanden, dan kinderen met een gedetineerde vader (Dallaire, 2007a). De voornaamste verklaring voor de grotere kwetsbaarheid van kinderen met een gedetineerde moeder is dat moeders in de meeste gevallen de 'primaire verzorger' zijn en het meest betrokken bij hun kinderen (Johnston, 2006). Een andere verklaring zou kunnen zijn dat moeders vaker dan vaders een psychische aandoening hebben (James & Glaze, 2006). Uit onderzoek blijkt dat psychologische stress bij moeders (zoals depressie, angst en somatische klachten) gerelateerd is aan verstoord gedrag bij hun nageslacht (zie bijvoorbeeld Menting, 2012). Problemen met een psychische aandoening zouden namelijk het vermogen tot adequate zorg voor kinderen kunnen belemmeren, waardoor kinderen blootgesteld worden aan nalatig ouderschap. Dit zou schadelijk kunnen zijn voor hun gedragsmatig en emotioneel welzijn (Miller, 2014). Bekend is dat (ex-)gedetineerde moeders inderdaad relatief meer psychologische stress rapporteren dan moeders nooit in de gevangenis hebben gezeten (zie Menting, 2012), wat ook samen zou kunnen hangen met internaliserende problemen bij hun kinderen. Hoewel uit de meta-analyse van Murray en Murray (2010) blijkt dat kinderen met een gedetineerde ouder zowel externaliserend als internaliserend problemen kunnen ontwikkelen, blijkt uit recent onderzoek (Miller, 2014) namelijk dat de mentale gezondheid van moeder het sterkst wordt geassocieerd met internaliserend gedrag bij kinderen, zowel bij jongens als bij meisjes. Een psychische

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

aandoening van moeders werd, in tegenstelling tot in onderzoek van Mackintosh, Myers en Kennon (2006), niet geassocieerd met verhoogde externaliserende problematiek. Voorbeelden van internaliserende problemen bij deze kinderen zijn angstige, depressieve, moedeloze, teruggetrokken of andere naar binnen gekeerde manieren van uitdrukken.

Onderzoek omtrent ouderlijke detentie en de invloed daarvan op kinderen is schaars. Het meeste onderzoek dat is uitgevoerd naar de negatieve gevolgen voor kinderen door ouderlijke detentie is uitgevoerd in de Verenigde Staten (VS). Hierbij wordt voornamelijk aandacht besteed aan de detentie van vaders en de invloed daarvan op kinderen. Dit is mogelijk te verklaren doordat er over het algemeen meer gedetineerde vaders dan moeders zijn (Clopton & East, 2008). In het bijzonder voor Nederland is sprake van een gebrek aan onderzoek naar ouderlijke detentie en met name naar gedetineerde moeders (Ezinga & Hissel, 2010). Dit is zorgwekkend omdat, zoals eerder vernoemd, juist de risico's voor kinderen met een gedetineerde moeder groter zouden zijn dan voor kinderen met een gedetineerde vader. Daarnaast geldt dat de meeste aandacht is gericht op externalisatie en relatief minder op internaliserende problemen (Murray & Murray, 2010). Echter is het wel degelijk aannemelijk dat internaliserende problemen – bijvoorbeeld in combinatie met psychische problemen van hun moeder – voorkomen bij kinderen. Het huidige onderzoek zal zich derhalve zowel op algemene problemen als specifiek op internaliseren richten.

Aan de hand van drie mechanismes zal eerst dieper ingegaan worden op hoe de detentie van moeders precies voor dergelijke negatieve uitkomsten bij kinderen kan zorgen. Alhoewel sprake kan zijn van meerdere mechanismes die ten grondslag kunnen liggen aan de negatieve uitkomsten van kinderen (zie bijvoorbeeld Murray & Farrington, 2008), lijken voor het huidige onderzoek slechts de *hechtingstheorie* van Bowlby (1977), de *ambiguous loss theory* van Boss (2007) en de *stigmatiseringstheorie* van belang. Met betrekking tot de hechtingstheorie stelt Bowlby (1977) dat de kwaliteit van de hechting tussen een ouder en een kind de basis vormt voor persoonlijkheidsontwikkeling op latere leeftijd. Hechting bij kinderen wordt daarbij gedefinieerd als een langdurige emotionele band die een kind vormt met een hechtingsfiguur (Ainsworth, 1989). Bij kinderen is sprake van een veilige hechting wanneer zij hun hechtingsfiguur waarnemen als consequent beschikbaar, sensitief en responsief naar hun behoeftes (Brumariu & Kerns, 2010). Is dit het geval, dan is er sprake van een 'veilige basis' wat sociale en emotionele competentie kan stimuleren (Poehlmann, 2010a). Bij gebrek aan beschikbaarheid, sensitiviteit en responsiviteit kan een onveilige hechting ontstaan wat de kans op een problematische ontwikkeling kan verhogen. Vanuit een hechtingsperspectief zouden moeders meer dan vaders als 'veilige basis' kunnen fungeren. De

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

eerder aangehaalde reden hier voor is dat moeders in de meeste gevallen de ‘primaire verzorgers’ en dus dagelijks betrokken zijn bij de kinderen (Johnston, 2006). Een plotselinge scheiding van de moeder zou een meer ontwrichtende werking en dus negatieve invloed kunnen hebben op kinderen. Daarbij komt dat wanneer sprake is van de detentie van een moeder, het kind bijna altijd gescheiden wordt van zijn/haar eerdere verzorger(s). De zorg wordt dan overgedragen aan opa of oma, of een ander familielid, in plaats van aan de biologische vader (Dallaire, 2007a). Longitudinaal onderzoek laat zien dat er, alhoewel gering, een associatie is tussen een onveilige hechting in de kindertijd en latere internaliserende problemen (Warren, Huston, Egeland, & Sroufe, 1997).

De tweede theorie die van belang is nader toe te lichten is de *ambiguous loss theory* (Boss, 2007). In het geval van de detentie van een ouder ervaren kinderen de plotselinge scheiding namelijk als een *ambigu verlies* (Bocknek, Sanderson & Britner, 2008). Een ambig verlies is een verlies waarbij onduidelijkheid heerst en geen eenduidige informatie beschikbaar is. Bijvoorbeeld waar de geliefde verblijft of *of* de geliefde nog in leven is (Boss, 2007). Een dergelijke vorm van verlies zou, in combinatie met andere omgevingsfactoren die een rol spelen bij de detentie van een ouder, een negatieve invloed kunnen hebben op het individu. Ambigüiteit kan namelijk zowel het proces ‘hoe om te gaan met het verlies’ als het verwerkingsproces bevriezen, resulterend in onvoldoende verwerking. Dit kan bij kinderen met een gedetineerde moeder voor een hoge mate van stress en trauma zorgen (Boss, 2007; Boss & Yeats, 2014; Bocknek, Sanderson & Britner, 2009).

De manier waarop kinderen omgaan met de detentie van een ouder en hun emoties hierover uiten lijkt af te hangen van of het verlies als ambig ervaren wordt. Voorbeelden van emotionele/gedragmatige reacties die voor kunnen komen zijn externaliserende problemen als boosheid en agressie, maar ook internaliserende problematiek als verdriet, verwarring, eenzaamheid, angst en depressie (Poehlmann, 2005). Uit de literatuur blijkt dat kinderen een reactie op emotionele stress, veelal *of* internaliseren *of* externaliseren (Burkheid, 1981 in Bocknek, Sanderson & Britner, 2008). Echter kan er ook sprake zijn dat het kind zowel externaliserend als internaliserend gedrag vertoont (overlap) (Gjone & Stevenson, 1997 in Bocknek, Sanderson & Britner, 2009). Wel blijkt dat kinderen met een gedetineerde ouder - onder andere vanwege het feit dat zij de detentie als ambig ervaren - de emotionele reactie op stress eerder internaliseren, vanwege een gebrek aan duidelijke sociale steun voor hun verdriet (Boss, 2007; Bocknek, Sanderson & Britner, 2009). In het huidige onderzoek wordt er zowel naar de totale moeilijkheden (overlap) als specifiek naar internaliserende problematiek gekeken.

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

De theorie die kort kan verklaren waarom er veelal een gebrek is aan sociale steun voor families met een gedetineerde ouder is de *stigmatiseringstheorie*. *Stigmatisering* is een sociaal en automatisch proces waarbij zonder meer verschillen tussen personen worden gelabeld. Als gevolg hiervan zou een persoon als minderwaardig kunnen worden beoordeeld en kunnen worden gediscrimineerd (Phillips & Gates, 2011). Zo zouden kinderen van gedetineerde ouders door anderen (bijvoorbeeld door klasgenoten die op de hoogte zijn van de detentie van de ouder) gepest of buitengesloten worden (Ezinga & Hissel, 2010). Vanuit een gevoel van schaamte en angst om op dergelijke wijze benadeeld te worden, kiezen families ervoor om de detentie niet alleen voor hun omgeving maar ook voor hun kinderen geheim te houden (Huebner & Gustafson, 2007).

Op basis van de eerder genoemde theorieën zou het achterhouden van informatie over de verblijfplaats van moeder dus op drie manieren voor problemen bij hun kinderen kunnen zorgen namelijk, (1) doordat bij gebrek aan informatie kinderen kunnen denken dat zij opzettelijk zijn verlaten, wat van invloed kan zijn op de hechting (Phillips & Gates, 2011), (2) doordat bij gebrek aan informatie kinderen het verlies van hun moeder als ambigu ervaren wordt en (3) doordat bij gebrek aan informatie de nodige steun wordt onthouden. In het belang van het welzijn van kinderen wordt onderzocht of het wél geven van informatie over de verblijfplaats van moeder als een protectieve factor zou kunnen fungeren. Een *protectieve factor* heeft een positief effect onder stressvolle omstandigheden en zou negatieve uitkomsten bij kinderen kunnen reduceren (Poehlmann & Eddy, 2010b). Het is belangrijk om onderzoek te doen naar eventuele protectieve factoren zodat effectieve en preventieve interventies ontwikkeld kunnen worden (Poehlman & Eddy, 2010b). Voor zover bekend is er echter nog weinig onderzoek gedaan naar de positieve invloed van het vrijgeven van informatie over de verblijfplaats van gedetineerde moeders. Poehlmann en Eddy (2010) vonden dat kinderen relatief een positievere houding ten aanzien van hun moeder lijken te hebben wanneer een simpele en oprechte verklaring over haar verblijfplaats wordt gegeven (Poehlmann & Eddy, 2010a). Daarnaast lijken kinderen die meer begrip hebben van de verblijfplaats van hun gedetineerde moeder, relatief meer op hun gemak te zijn tijdens een interview, dan wanneer zij hier geen begrip van hebben (Bocknek, Sanderson & Britner 2009).

Bij het uitvoeren van het huidige onderzoek wordt rekening gehouden met twee aspecten. Ten eerste is het belangrijk om te weten dat verzorgers niet altijd de waarheid over de verblijfplaats van de gedetineerde moeder vertellen, maar soms een fictieve verblijfplaats verzinnen (Phillips & Gates, 2011). Zo vertellen verzorgers bijvoorbeeld dat moeder in het ziekenhuis of op vakantie is. In het huidige onderzoek wordt dit een ‘verzonden verklaring’

genoemd. Het probleem bij een verzonnen verblijfplaats is dat kinderen op een later moment - tijdens of na moeders detentie - alsnog achter de waarheid zouden kunnen komen. Dit zou mogelijk door onbegrip en via een gebrek aan vertrouwen (Rothrauff, 2008), alsnog een negatief effect kunnen hebben op het welzijn van kinderen. Kortom, het is van belang om in dit onderzoek niet alleen een onderscheid te maken tussen kinderen die een eerlijke verklaring voor de afwezigheid van moeder krijgen en kinderen die *geen* verklaring krijgen, maar ook om onderscheid te maken tussen kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ (detentie) en kinderen die ‘verzonnen verklaring’ (bijvoorbeeld vakantie of ziekenhuis) krijgen. Ten tweede zorgt het gebruik van meerdere informatiebronnen voor een beter beeld van het functioneren van een kind (Verhulst & Van der Ende, 2013). In het huidige onderzoek zal de onderzochte problematiek bij de kinderen daarom zowel door de (ex-)gedetineerde moeders als door de leerkrachten worden beoordeeld.

In het huidige onderzoek zal als eerste nagegaan worden of de bekendheid van de verblijfplaats van de (ex-)gedetineerde moeder de totale moeilijkheden van hun kinderen zou kunnen reduceren (zie paragraaf ‘hoofd- en deelonderzoeksvragen’ voor een overzicht). Verwacht wordt dat kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ (moeder is in detentie) krijgen omtrent de verblijfplaats van hun (ex-)gedetineerde moeder, relatief minder totale moeilijkheden vertonen dan kinderen die helemaal niet weten waar moeder verblijft en dus ‘geen verklaring’ krijgen. Daarnaast zal nagegaan worden of kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ (detentie) krijgen verschillen in totale moeilijkheden van kinderen die een ‘verzonnen verklaring’ krijgen (bijvoorbeeld moeder is in het ziekenhuis). Hierbij wordt verwacht dat kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ krijgen, relatief minder totale moeilijkheden vertonen dan kinderen die een ‘verzonnen verklaring’ krijgen omtrent de verblijfplaats van moeder. Voor de specifiekere, internaliserende problemen wordt tevens verwacht dat de bekendheid van de verblijfplaats van de gedetineerde moeder als protectieve factor zou kunnen fungeren. Verwacht wordt dat kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ (detentie) krijgen, relatief minder internaliserende problemen vertonen dan kinderen die ‘geen verklaring’ krijgen omtrent de verblijfplaats van moeder en dat kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ krijgen, relatief minder internaliserende problemen vertonen dan kinderen die een ‘verzonnen verklaring’ krijgen. Als laatste zal er bepaald worden of kinderen die een (ex-)gedetineerde moeder hebben met psychische problemen meer internaliserende problemen vertonen dan kinderen die een moeder hebben zonder psychische problemen. Hierbij wordt verwacht dat kinderen die een moeder hebben met ‘psychische problemen’ meer

internaliserende problematiek vertonen dan kinderen die een moeder hebben die geen psychische problemen heeft.

Overzicht hoofd- en deelonderzoeksvragen

Hieronder is een overzicht weergegeven van de hoofd- en deelonderzoeksvragen en de daarbij horende verwachtingen (zie 'Materialen' voor een uitgebreidere beschrijving van de drie te vergelijken groepen).

1. Totale moeilijkheden

- a. Is er een verschil in totale moeilijkheden tussen kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen en kinderen die 'geen verklaring' krijgen omtrent de verblijfplaats van hun (ex-)gedetineerde moeder?

Verwachting: Kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen zullen minder totale moeilijkheden vertonen dan kinderen die 'geen verklaring' krijgen.

- b. Is er een verschil in totale moeilijkheden tussen kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen en kinderen die een 'verzonden verklaring' (bijvoorbeeld ziekenhuis) omtrent de verblijfplaats van hun (ex-)gedetineerde moeder?

Verwachting: Kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen zullen minder totale moeilijkheden vertonen dan kinderen die een 'verzonden verklaring' (bijvoorbeeld ziekenhuis) krijgen.

2. Internaliserende problemen

- a. Is er een verschil in internaliserende problemen tussen kinderen die een 'eerlijke verklaring' krijgen en kinderen die 'geen verklaring' krijgen omtrent de verblijfplaats van hun (ex-)gedetineerde moeder?

Verwachting: Kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen zullen minder internaliserende problemen vertonen dan kinderen die 'geen verklaring' krijgen.

- b. Is er een verschil in internaliserende problemen tussen kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen en kinderen die een 'verzonden verklaring' (bijvoorbeeld ziekenhuis) krijgen?

Verwachting: Kinderen die een 'eerlijke verklaring' (detentie) krijgen vertonen minder internaliserende problemen dan kinderen die een 'verzonden verklaring' krijgen.

- c. Vertonen kinderen die een moeder hebben met 'psychische problemen' meer internaliserende problemen dan kinderen die een moeder hebben zonder 'psychische problemen'?

Verwachting: Kinderen die een moeder hebben met 'psychische problemen' vertonen

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

meer internaliserende problemen dan kinderen die een moeder hebben zonder ‘psychische problemen’.

Methode

Participanten

Het huidige onderzoek werd uitgevoerd op basis van de dataset van het promotieonderzoek ‘Een Betere Start’ (Menting, 2012), die deel uitmaakt van een interventiestudie (Menting, Orobio de Castro, Wijngaards-de Meij & Matthys, 2014). Er werden met het oog op deze interventiestudie een aantal inclusiecriteria opgesteld. Zo moesten de participerende vrouwen, moeder zijn van ten minste één kind van minimaal twee en maximaal tien jaar oud. Verder moesten de moeders recent, en niet langer dan zes maanden, uit detentie zijn of in ieder geval binnen drie maanden detentie verlaten. Derhalve werden de moeders aangeduid met ‘(ex-)gedetineerd’. Als laatste werd vereist dat de moeders ten tijden van vrijlating weer de verzorger van hun kind(eren) werden.

Aan het huidige onderzoek deden 97 (ex-)gedetineerde moeders met 138 deelnemende kinderen mee, waarvan 44% jongen en 56% meisje was. Op het moment van het invullen van de vragenlijsten was 46.5% van de moeders nog in detentie en 53.5% inmiddels uit detentie. De (ex-)gedetineerde moeders hadden 1 tot en met 3 deelnemende kind(eren) ($M = 1.38$, $SD = 0.58$). De leeftijd van de (ex-)gedetineerde moeders was 20.16 tot en met 51.82 jaar ($M = 32.59$, $SD = 7.07$) en de leeftijd van de kinderen 1.85 tot en met 11.74 jaar ($M = 6.46$, $SD = 2.75$). De gemiddelde strafduur van de (ex-)gedetineerde moeders was 11.21 maanden ($SD = 9.55$).

De belangrijkste verblijfplaats van de kinderen gedurende de detentie van de (ex-)gedetineerde moeders was bij een familielid (57%), de andere (stief)ouder (23%) of in een pleeggezin (10%). 58.9% van de (ex-)gedetineerde moeders zag hun kind(eren) tijdens hun wekelijkse- of maandelijks weekendverlof. De (ex-)gedetineerde moeders die hun kinderen niet tijdens hun weekendverlof zagen hadden gemiddeld 5.07 ($SD = 5.94$) contactmomenten per week met de verzorger(s) van hun kind(eren) en gemiddeld 3.1 ($SD = 3.4$) contactmomenten per week met hun kind(eren). Daarnaast kwam(en) hun kind(eren) gemiddeld 0.96 ($SD = 1.38$) keer per maand op bezoek in de gevangenis.

De meeste (ex-)gedetineerde moeders waren laagopgeleid (74%), waarvan 4% helemaal geen opleiding had afgemaakt, 48% alleen primair basisonderwijs, en 22% alleen lager voortgezet onderwijs. De meerderheid van de moeders was geboren in Nederland (36%), gevolgd door Suriname (23%) en de Nederlandse Antillen (19%).

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Procedure

Voor alle participanten van de interventiestudie geldt dat deelname vrijwillig was. Voordat het onderzoek van start ging vulden alle participanten een toestemmingsformulier in. Daarnaast werden de participanten verzekerd van het feit dat hun informatie vertrouwelijk zou worden behandeld en anoniem zou worden verwerkt.

De vragenlijsten werden individueel en in de meeste gevallen in interviewvorm afgenomen bij de moeders. Het onderzoek was goedgekeurd door de Ethische Commissie van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Materialen

Een belangrijke variabele in dit onderzoek was ‘de bekendheid van de verblijfplaats van de (ex-)gedetineerde moeders. Om hier antwoord te krijgen werd aan de (ex-)gedetineerde moeders de volgende vraag gesteld: “Weet het kind dat moeder in detentie verblijft/verbleef en, zo ja, weet het kind ook waarom?”. Als het kind niet op de hoogte was van de detentie van moeder, werd er gevraagd welke reden voor afwezigheid er aan het kind is/was gegeven. In het huidige onderzoek ging het alleen om de verblijfplaats van de (ex-)gedetineerde moeders en werd er geen onderscheid gemaakt tussen kinderen die wel wisten *waarom* moeder in de gevangenis zat en kinderen die dit niet wisten. Op basis van de gegeven antwoorden ontstonden drie groepen: kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ krijgen en dus weten dat moeder in detentie zit (groep 1), kinderen die ‘geen verklaring’ krijgen en dus helemaal niet weten waar moeder is (groep 2) en kinderen die een ‘verzonnen verklaring’ hebben gekregen en dus denken dat moeder bijvoorbeeld op vakantie of in het ziekenhuis is (groep 3). Zie Tabel 1 voor het aantal kinderen per groep en de statistische gegevens wat betreft hun leeftijden. Zie appendix A voor de verschillende antwoordmogelijkheden op de vraag en het aantal (ex-)gedetineerde moeders dat een bepaald antwoord geeft.

Tabel 1

Aantal kinderen en Leeftijd in jaren per Groep

Beschrijving (groep)	<i>N</i>	%	Min. leeftijd	Max. leeftijd	Gem. leeftijd	<i>SD</i>
Eerlijke verklaring (1)	72	50.0	2.27	11.74	7.76	2.51
Geen verklaring (2)	13	9.0	1.85	5.53	2.87	1.10
Verzonnen verklaring (3)	53	40.3	2.09	10.27	5.67	2.18

Opmerking. Significante verschillen tussen leeftijdsgemiddelden werden gevonden (groep 1&2 en groep 1&3)

In het huidige onderzoek werden vier verschillende vragenlijsten gebruikt: de *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ) (Goedhart, Treffers & Van Widenfelt, 2003), de *Caregiver-Teachers Report Form* (C-TRF) (Achenbach & Rescorla 2000), de *Teachers*

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Report Form (Verhulst & Van der Ende 2013) en de *Symptom Checklist* (SCL-90) (Arrindell & Ettema, 2003). De ‘totale moeilijkheidsschaal’ van de SDQ, ingevuld door de (ex-)gedetineerde moeders, en de schaal ‘totale problemen’ van de TRF en de C-TRF, ingevuld door de leerkrachten, werden gebruikt voor de eerste onderzoeksvraag naar de ‘totale moeilijkheden’ van de kinderen. Om de mate van ‘internaliserende problemen’ bij de tweede onderzoeksvraag te meten werd gebruik gemaakt van de subschaal ‘emotionele symptomen’ van de SDQ, ingevuld door de (ex-)gedetineerde moeders, en de schaal ‘internaliseren’ van de TRF en de C-TRF, ingevuld door de leerkrachten. De mate van psychische problemen bij de (ex-)gedetineerde moeders werd hierbij gemeten met de SCL-90.

De SDQ is een korte screeningslijst die emotionele en gedragsmatige moeilijkheden meet bij kinderen van 3 tot en met 16 jaar. De vragenlijst bestaat uit 25 vragen die gelijkwaardig zijn verdeeld over vijf verschillende schalen: ‘emotionele symptomen’, ‘gedragsproblemen’, ‘hyperactiviteit/aandachtstekort’, ‘problemen met leeftijdsgenoten’ en ‘prosociaal gedrag’. De eerste vier schalen vormen samen de ‘totale moeilijkheidsscore’. De interne consistentie van de totale moeilijkheidsschaal werd beoordeeld als ‘goed’ met een Cronbach’s alfa van 0.79 en de subschaal ‘emotionele symptomen’ als ‘voldoende’ met een Cronbach’s alfa van 0.66. Omdat de scores op de SDQ goed te vergelijken zijn met de *Child Behavior Checklist* (CBCL) en de *Youth Self-Report* (YSR) (Goedhart, Treffers en Van Widenfelt, 2003) wordt aangenomen dat dit ook voor de SDQ en de TRF geldt. Er werd gebruik gemaakt van de ruwe scores (continue variabelen).

Op de TRF en de C-TRF beoordelen leerkrachten en leiding de mate van gedragsmatige en emotionele problemen, respectievelijk bij kinderen van 6 tot en met 18 jaar en van 1,5 tot en met 5 jaar. De TRF bevat 113 vragen en de C-TRF 100 vragen. Beide vragenlijsten zijn opgebouwd uit meerdere schalen, waarbij de schaal ‘totale problemen’ en de schaal ‘internaliseren’ van belang zijn voor het huidige onderzoek. De interne consistenties van de schaal ‘totale problemen’ van TRF en de C-TRF waren beiden goed, met respectievelijk een Cronbach’s alfa van 0.97 en 0.96. De interne consistenties van de schaal ‘internaliseren’ van de TRF en de C-TRF waren eveneens goed met respectievelijk een Cronbach’s alfa van 0.88 en 0.89. Om de scores van de TRF en de C-TRF met elkaar te kunnen vergelijken, werden de ruwe scores omgezet naar voor leeftijd en sekse gecorrigeerde T-scores.

De SCL-90 is een naar het Nederlands vertaalde zelfrapportage vragenlijst die acht verschillende dimensies van psychopathologie meet. Hiervan werden de schalen ‘angst’, ‘depressie’ en ‘somatische klachten’ afgenomen voor het huidige onderzoek. De interne

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

consistenties van de drie schalen waren goed (zie Tabel 2). Voor elke schaal afzonderlijk werden de schaalscores omgezet naar normscores (1 ‘zeer laag’ t/m 7 ‘zeer hoog’) vergeleken met de normale Nederlandse bevolking (Arrindell & Ettema, 2003). Voor de SCL-90 bestaan geen duidelijke cut-off scores en daarom is er voor gekozen om de volgende criteria te hanteren: bij een (ex-)gedetineerde moeder was sprake van ‘psychische problemen’ wanneer op minstens twee van de drie schalen een normscore werd behaald van 6 (‘hoog’) of 7 (‘zeer hoog’). Een normscore van 5 (bovengemiddeld) of lager betekende dat er geen sprake was van ‘psychische problemen’ (zie Tabel 3 voor de uiteindelijke verdeling van de groepen).

Tabel 2

Interne Consistentie Subschalen SCL-90

Schalen	Interne consistentie (α)
Angst	0.87
Depressie	0.93
Somatische klachten	0.86

Tabel 3

Aantal (Ex-)gedetineerden met Psychische problemen

Groep	N	%
Geen psychische problemen	48	49.50
Wel psychische problemen	49	40.50

Data-analyse

De resultaten werden doormiddel van het programma *Statistical Package for the Social Science Statistics 22.0* (SPSS Statistics 22.0) geanalyseerd (IBM Corp, 2013). Bij de analyse van de twee onderzoeksvragen werden kinderen van de drie verschillende groepen met elkaar vergeleken (Zie Tabel 1). Bij de eerste onderzoeksvraag was de afhankelijke testvariabele het verschil in de mate van totale moeilijkheden en bij de tweede onderzoeksvraag de mate van internaliserende problemen. Bij de analyses werd gebruik gemaakt van ‘Independent samples *t*-tests’. De beoordeling van zowel moeder als leerkracht werd meegenomen in de analyse. In het geval van de tweede onderzoeksvraag vond er aanvullend een vergelijking plaats tussen kinderen die een moeder hebben met ‘psychische problemen’ en kinderen zonder ‘psychische problemen’. Bij de analyse van deze vraag werd eveneens gebruik gemaakt van ‘Independent samples *t*-tests’. Om te bepalen wat de betekenis is van de verschillen tussen de groepen werd voor alle vergelijkingen de effectgrootte (Cohen’s *d*) berekend (Goodwin, 2008).

Resultaten

Per hoofdonderzoeksvraag werd berekend wat de gemiddelden en de standaarddeviaties waren van de verschillende groepen voor totale moeilijkheden en internaliserende problematiek, uitgesplitst voor (ex-)gedetineerde moeders en leerkrachten. In Tabel 4 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties weergegeven voor de problematiek bij de kinderen. In Tabel 5 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties voor de problematiek bij de (ex-)gedetineerde moeders te vinden.

Tabel 4

Beschrijvende Statistieken Kindproblematiek per Informant

Problematiek (informant)	Groep	N	Minimum	Maximum	M	SD
Totale moeilijkheden (moeder)	1	74	0.00	29.00	10.81	6.17
	2	13	2.00	21.00	10.31	5.22
	3	57	3.00	27.00	11.58	5.64
Totale moeilijkheden (leerkracht)	1	51	33.00	80.00	55.65	10.06
	2†	4	53.00	74.00	64.25	8.66
	3	29	29.00	83.00	52.55	11.78
Internaliserende problemen (moeder)	1	74	0.00	9.00	2.81	2.26
	2††	13	0.00	9.00	1.61	2.54
	3	57	0.00	8.00	2.53	1.99
Internaliserende problemen (leerkracht)	1	51	37.00	80.00	54.61	11.06
	2	4	51.00	65.00	55.50	6.61
	3††	29	34.00	80.00	49.97	11.52

Opmerking 1. Groep 1: ‘eerlijke verklaring’ (kinderen weten dat moeder in detentie zit). Groep 2: ‘geen verklaring’ (kinderen weten helemaal niet waar moeder is). Groep 3: ‘verzonnen verklaring’ (kinderen denken dat moeder bijvoorbeeld op vakantie).

Opmerking 2: †trend (positief). ††trend (negatief). In vergelijking met groep 1.

Totale moeilijkheden

Zoals eerder vernoemd werd de onderzochte problematiek bij de kinderen zowel vanuit moeder als vanuit de leerkracht beoordeeld. Vandaar dat de toetsing van de onderzoeksvragen plaats heeft gevonden per informant. Voor een overzicht van de beschrijvingen van de verschillende groepen zie de opmerking bij Tabel 4.

Moeder als informant. De groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘geen verklaring’ verschilden niet significant van elkaar: $t(85) = 0.28$, $p = 0.39$, een-zijdig, 95% CI [-3.11, 4.11], $d = 0.08$. Eveneens werd er geen significant verschil gevonden tussen de groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘verzonnen verklaring’: $t(129) = -0.73$, $p = 0.23$, een-zijdig, 95% CI [-2.82, 1.28], $d = -0.13$.

Leerkracht als informant. De groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘geen verklaring’ verschilden niet significant van elkaar: $t(53) = 1.66$, $p = 0.05$, een-zijdig, 95% CI [-1.79, 19.00], $d = 0.86$. Daarbij scoorde de groep ‘eerlijke verklaring’ ($M = 55.65$) iets lager op totale moeilijkheden dan de groep ‘geen verklaring’ ($M = 64.25$). De groep ‘eerlijke verklaring’ en de groep ‘verzonnen verklaring’ verschilden eveneens niet significant van elkaar: $t(78) = 1.24$, $p = 0.11$, een-zijdig, 95% CI [-1.86, 8.05], $d = -0.28$.

Internaliserende problemen

Voor internaliserende problemen zijn de resultaten eveneens per informant weergegeven.-

Moeder als informant. De groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘geen verklaring’ verschilden niet significant van elkaar: $t(85) = 1.73$, $p = 0.09$, twee-zijdig, 95% CI [-0.18, 2.57], $d = 0.52$. Daarbij scoorde de groep ‘eerlijke verklaring’ ($M = 2.81$) iets hoger op internaliserende problemen dan de groep ‘geen verklaring’ ($M = 1.61$). De groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘verzonnen verklaring’ verschilden eveneens niet significant van elkaar: $t(129) = 0.75$, $p = 0.23$, een-zijdig, 95% CI [-0.46, 1.03], $d = 0.13$.

Leerkracht als informant. De groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘geen verklaring’ verschilden niet significant van elkaar: $t(53) = -0.16$, $p = 0.44$, een-zijdig, 95% CI [-12.20, 10.41], $d = -0.08$. De groepen ‘eerlijke verklaring’ en ‘verzonnen verklaring’ verschilden eveneens niet significant van elkaar: $t(78) = 0.81$, $p = 0.08$, twee-zijdig, 95% CI [-0.56, 9.84], $d = 0.41$. Daarbij scoorde de groep ‘eerlijke verklaring’ ($M = 54.61$) iets hoger op internaliserende problemen dan de groep ‘verzonnen verklaring’ ($M = 49.97$).

Psychische problemen bij moeder. Zie Tabel 6 voor de beschrijvende statistieken van internaliserende problemen bij kinderen, beoordeeld door zowel de (ex-)gedetineerde moeders als door leerkrachten van de kinderen, uitgesplitst naar moeders die wel ‘psychische problemen’ hebben en moeders die geen ‘psychische problemen’ hebben.

Moeder als informant. Kinderen die een moeder hebben met ‘psychische problemen’ verschilden significant van kinderen die een moeder hebben zonder ‘psychische problemen’: $t(142.37) = 4.02$, $p = 0.01$ een-zijdig, 95%, CI [0.70, 2.04], $d = 0.66$. De eerstgenoemde groep ($M = 3.22$) vertoonde meer internaliserende problemen dan de tweede groep ($M = 1.79$). Er was sprake van ongelijke varianties.

Leerkracht als informant. Kinderen die een moeder hebben met ‘psychische problemen’ verschilden niet significant van kinderen die een moeder hebben zonder ‘psychische problemen’: $t(80) = -0.80$, $p = 0.21$, een-zijdig, 95%, CI [-7.05, 3.00], $d = -0.18$.

Tabel 5

Beschrijvende Statistieken Psychische Problemen (Ex-)gedetineerde Moeders

Problematiek	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>
Angst	10.00	41.00	18.43	8.10
Depressie	16.00	71.00	32.40	14.47
Somatische klachten	12.00	47.00	22.55	9.18

Opmerking. *N* = 97

Tabel 6

Beschrijvende Statistieken Internaliserende problemen bij Kinderen van (Ex-)gedetineerde Moeders

Internaliseren kind volgens moeder*	<i>N</i>	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>
Moeder zonder psychische problemen	66	00.00	6.00	1.85	1.79
Moeder met psychische problemen	79	00.00	9.00	3.22	2.30
Internaliseren kind volgens leerkracht	<i>N</i>	Minimum	Maximum	<i>M</i>	<i>SD</i>
Moeder zonder psychische problemen	40	34.00	80.00	54.10	11.35
Moeder met psychische problemen	42	34.00	75.00	52.07	11.49

Opmerking: **p* < .05 (een-zijdig)

Discussie

In het huidige onderzoek is in Nederland nagegaan of het geven van eerlijke informatie over de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders een protectieve factor is voor totale moeilijkheden en specifiek voor internaliserende problemen bij kinderen. Het geven van eerlijke informatie (moeder is in detentie) zou op drie manieren als protectieve factor kunnen fungeren: ten eerste omdat kinderen hierdoor niet meer zouden denken dat zij opzettelijk zijn verlaten door moeder, ten tweede omdat kinderen het verlies niet meer als ambigu zouden ervaren en ten derde omdat er meer sociale steun beschikbaar zou zijn voor hun verdriet. Uit de resultaten blijkt dat kinderen niet minder totale moeilijkheden en internaliserende problemen vertonen wanneer zij een ‘eerlijke verklaring’ krijgen (weten dat moeder in detentie is) dan kinderen die ‘geen verklaring’ of een ‘verzonnen verklaring’ (denken dat moeder bijvoorbeeld in het ziekenhuis is) krijgen. Bovendien is er nagegaan of de psychische gesteldheid van deze moeders mogelijk van invloed is voor internaliserende problemen bij hun kinderen. Hieruit blijkt dat kinderen die een (ex-)gedetineerde moeder hebben met ‘psychische problemen’ hebben inderdaad meer internaliserende problemen vertonen – volgens moeder maar niet volgens de leerkracht – dan kinderen die een moeder hebben zonder ‘psychische problemen’.

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Volgens de resultaten zou het eerlijk zijn over dat moeder in detentie verblijft niet als protectieve factor fungeren voor de problemen bij kinderen. Hoewel er geen aantoonbare verschillen zijn gevonden zijn er wel drie trends zichtbaar. Met een trend wordt bedoeld dat er geen significant verschil wordt gevonden, maar wel een noemenswaardige effect (Goodwin, 2008). De grootte van het gemeten effect zou een aanwijzing kunnen zijn voor de mogelijkheid om in de toekomst – met een grotere steekproef – wel een groepsverschil te vinden. De vraag blijft hierbij echter of het geen toevalstreffer betreft. Alvorens deze trends worden besproken zal worden verklaard waarom eerlijkheid voor de onderzochte groep kinderen over het algemeen niet als protectieve factor fungeert.

De voornaamste verklaring is dat er in dit onderzoek geen rekening gehouden kon worden met de belevingswereld van het kind. Op basis van meerdere theorieën en onderzoeken zijn bepaalde verwachtingen gegeneraliseerd en aangenomen die mogelijk voor kinderen in Nederland niet of nauwelijks van toepassing zijn. Er kan daarom niet met zekerheid gesteld worden dat deze groep kinderen het verlies van moeder daadwerkelijk als ambigu ervaart, denkt dat zij opzettelijk zijn verlaten of een gebrek aan steun ervaren. Kortom, hoe ervaren deze kinderen het verlies van hun (ex-)gedetineerde moeder in werkelijkheid? En in hoeverre ondervinden zij daadwerkelijk last van haar afwezigheid? In het kwalitatieve/kwantitatieve onderzoek van Ezinga, Hissel, Bijleveld & Slotboom (2009) geven sommige kinderen bijvoorbeeld aan dat de afwezigheid van moeder ook rust en regelmaat met zich mee brengt. Informatie over de ervaringen van kinderen zou meer duidelijkheid kunnen geven over of de theorieën ook voor kinderen in Nederland geldend zijn.

Een andere verklaring is het feit dat de gemiddelde leeftijden per groep zeer van elkaar verschillen. De gemiddelde leeftijden van deze kinderen zijn: 7.8 jaar (eerlijke verklaring), 2.8 jaar (geen verklaring) en 5.7 jaar (verzonnen verklaring). Dit kan betekenen dat de keuze om wel of niet de waarheid te vertellen mogelijk samenhangt met de leeftijd van het kind. Voor de zeer jonge kinderen die dus ‘geen verklaring’ krijgen zou het kunnen gaan om een bewuste keuze. Bijna alle moeders gaven namelijk aan dat het kind ‘nog te jong was om het te beseffen’. Daarnaast zou het betekenen dat ouders er mogelijk van uit gaan dat oudere kinderen beter om kunnen gaan met de waarheid, dan relatief jongere kinderen die daarom eerder een ‘verzonnen verklaring’ of ‘geen verklaring’ krijgen. Dit hoeft echter niet het geval te zijn. Feit blijft wel dat kinderen die een ‘verzonnen verklaring’ krijgen, volgens onderzoek van Rothrauff (2008), via een gebrek aan vertrouwen alsnog belemmerd zouden kunnen worden. Bijvoorbeeld omdat zij op een andere manier, via verzorgers of op een later moment

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

van moeder, toch achter de waarheid komen. In het huidige onderzoek was echter sprake van maar één meetmoment. Hierdoor kan er niet met zekerheid achterhaald worden of het kind, in de loop van de tijd, achter de waarheid is gekomen *of* of kinderen die geen eerlijke verklaring hebben gekregen op een later moment niet toch nog meer problemen kregen. Daarbij komt dat de indeling van de groepen uitsluitend gebaseerd is op informatie van moeder. Volgens moeder zou het kind mogelijk niet weten dat zij in detentie zit of denken dat moeder weg is vanwege werk, terwijl de huidige verzorger(s) allang de waarheid heeft/hebben verteld. Er kan dus niet uitgesloten worden dat het vertellen van een leugen niet voor problemen zou kunnen zorgen. Het zou hier dan mogelijk met om langere termijn effecten die bijvoorbeeld met longitudinaal onderzoek wel aangetoond zouden kunnen worden. Bovendien lijkt het van belang te zijn om te corrigeren voor leeftijdseffecten.

Met het oog op toekomstig onderzoek is het belangrijk om aandacht te besteden aan de trends die zijn gevonden. Bij kinderen die door de leerkracht beoordeeld werden op hun totale moeilijkheden werd een groot effect gevonden; kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ krijgen vertonen iets minder totale moeilijkheden dan kinderen die ‘geen verklaring’ krijgen. Er werd dus een effect gevonden in de verwachte richting. Bij kinderen die door moeder werden beoordeeld op hun internaliserende problemen werd een middelgroot effect gevonden; kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ krijgen vertonen iets meer internaliserende problemen dan kinderen die ‘geen verklaring’ krijgen. Er werd dus een effect gevonden in de onverwachte richting. Dit zou verklaard kunnen worden doordat een deel van deze kinderen weet voor welk delict zijn/haar moeder veroordeeld is. Deze delicten kunnen uiteenlopen van relatief milde delicten (diefstal) tot relatief zware delicten (poging tot moord). Kinderen die bijvoorbeeld weten dat moeder een zwaar delict heeft gepleegd zouden hierdoor mogelijk juist beschadigt worden. Dit kan betekenen dat het voor kinderen alleen waardevol is om te weten dat moeder in de gevangenis zit, als zij niet weten *waarom* of hier in ieder geval een kindvriendelijke verklaring voor krijgen. Bij kinderen die door leerkrachten op hun internaliserende problemen werden beoordeeld werd een klein effect gevonden, eveneens in de onverwachte richting; kinderen die een ‘eerlijke verklaring’ krijgen vertonen iets meer internaliserende problemen dan kinderen die een ‘verzonnen verklaring’ krijgen. Dit zou verklaard kunnen worden doordat leerkrachten mogelijk het gedrag van kinderen, vanuit de verwachting dat kinderen die een moeder hebben in detentie meer problemen vertonen dan kinderen die een moeder hebben die om een andere reden afwezig is, negatiever beoordelen. Hoewel het gaat om een klein effect zou dit kunnen betekenen dat er mogelijk sprake is van stigmatisering.

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Aangetoond is dat kinderen die een (ex-)gedetineerde moeder hebben met ‘psychische problemen’ meer internaliserende problemen vertonen (beoordeeld door moeder), dan kinderen die een moeder hebben zonder ‘psychische problemen’. Met de leerkracht als beoordelaar werd dit echter niet aangetoond. Een verklaring voor het verschil in bevindingen tussen leerkracht en moeder is mogelijk de mate van contact. Leerkrachten zouden relatief meer betrokken zijn bij de kinderen dan (ex-)gedetineerde moeders, met name in vergelijking met gedetineerde moeders. De meerderheid van deze moeders ziet hun kind niet vaker dan één keer in de week. Sommige moeders hebben zelfs helemaal geen contact met hun kind. Een verklaring voor het feit dat (ex-)gedetineerde moeders met psychische problemen meer internaliserende problemen bij hun kinderen rapporteren dan (ex-)gedetineerde moeders zonder psychische problemen zou verklaard kunnen worden door een negatieve perceptie. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek van Ezinga, Hissel, Bijleveld & Slotboom (2009) dat sommige moeders het gevoel of vermoeden hebben dat hun kind(eren) zouden lijden door haar afwezigheid. Een verklaring dat er geen verschillen zijn gevonden ten aanzien van de leerkracht zou kunnen betekenen dat er op school een veilige en pedagogisch verantwoord klimaat heerst. Waarbij de leerkrachten in voldoende mate, ook bij kinderen die te kampen hebben met een moeder met psychische problemen, weet af te stemmen op hun behoeftes.

Het huidige onderzoek kent nog een aantal andere kanttekeningen. Ten eerste zou door een te kleine steek proef en de grote verschillen in aantal participanten tussen de verschillende groepen, een gebrek aan power zijn ontstaan. Hierdoor zouden er mogelijk ten onrechte geen verschillen zijn gevonden. Een andere kanttekening heeft betrekking op de vragenlijsten die zijn gebruikt. Omdat de meerderheid van de (ex-)gedetineerde moeders laagopgeleid is, is er bij de opzet van de interventiestudie voor gekozen om de SDQ in plaats van de CBCL te gebruiken (zie Menting, 2012). Dit zou een relatief simpele vragenlijst zijn om in te vullen. In het huidige onderzoek is van tevoren aangenomen dat de SDQ in voldoende mate te vergelijken zou zijn met de C-TRF en de TRF. Echter blijft de vraag of dit daadwerkelijk aangenomen kan worden en of dit bovendien geldt voor specifiekere schalen zoals de schaal ‘internaliseren’. Daarbij komt dat de subschaal ‘emotionele problemen’ een relatief lage interne consistentie heeft. Mogelijk zou de SDQ een minder goede weergave zijn van internaliserende problemen bij kinderen. Bij toekomstig onderzoek zou beter gebruik gemaakt kunnen worden van de CBCL, waarbij er wordt toe gezien op dat de (ex-)gedetineerde moeders de vragen begrijpen. De CBCL is met zekerheid goed te vergelijken met de C-TRF en de TRF, en betreft een goede weergave van specifiekere problemen als internaliserende problemen (Achenbach, 2000; Verhulst & Van der Ende, 2013).

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Dit onderzoek is een van de weinige onderzoeken die nagaat of het vrijgeven van eerlijke informatie over de verblijfplaats van (ex-)gedetineerde moeders een protectieve waarde heeft voor de problemen bij kinderen. Toekomstig onderzoek zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het bepalen hoe kinderen met een gedetineerde moeder het beste geholpen zouden kunnen worden. Met name in Nederland zou dit van belang zijn, omdat goede hulp voor families met een gedetineerde moeder vooralsnog ondermaats is (Rebel-Volp, 2014). De ervaringen van het kind zouden hierbij mogelijk een doorslaggevende rol kunnen spelen.

Literatuur

- Achenbach, T. M. & Rescorla, L. R. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms & profiles: An integrated systems of multi informant assessment*. Burlington, VT: University of Vermont.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, *44*, 709–716.
- Arditti, J. A., Lambert-Shute, J. L., & Joest, K. (2003). Saturday morning at the jail: Implications of Incarcerations for families and children. *Family Relations*, *52*, 194-204. doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00195.x
- Arrindell, W. A. & Ettema, J. H. M. (2003). SCL-90 symptom checklist: Handleiding bij een multidimensionele psychopathologie-indicator. Lisse: Swets Test Publishers.
- Bocknek, E. L., Sanderson, J., & Britner, P. A. (2009). Ambiguous loss and posttraumatic stress in school-age children. *Journal of Child and Family Studies*, *18*, 323-333. doi:10.1007/s10826-008-9233-y
- Boss, P. (2007). Ambiguous loss: Challenges for scholars and practitioners. *Family Relations*, *56*, 105-110.
- Boss, P., & Yeats, J. R. (2014). Ambiguous loss: A complicated type of grief when loved ones disappear. *Bereavement care*, *33*, 63-69. doi:10.1080/02682621.2014.933573
- Bouwmeester, L. (2012). Maak van een onschuldig kind geen slachtoffer. Verkregen op 08 09-2014 via http://www.pvda.nl/data/sitemanagement/media/2012/PvdA_Bouwmeester_Initiatiefnota+'maak+van+onschuldig+kind+geen+slachtoffer'.pdf
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. *The British Journal of Psychiatry*, *130*, 201-210.
- Brumariu, L. E. & Kerns, K. A. (2010). Parent-child attachment and internalizing symptoms in childhood adolescence: A review of empirical findings and future directions. *Development and Psychopathology*, *22*, 177-203. doi:10.1017/S0954579409990344
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). Penitentiaire inrichtingen: Aantal gedetineerden naar kenmerken. Verkregen op 04-11-2014 via [http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37264&D1=0-6&D2=0&D3=a&D4=0&D5=0,6,\(1-4\)-1&HD=090706-1319&HDR=G3,G1,G4&STB=T,G2](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37264&D1=0-6&D2=0&D3=a&D4=0&D5=0,6,(1-4)-1&HD=090706-1319&HDR=G3,G1,G4&STB=T,G2)
- Cho, R. (2009a). The impact of maternal imprisonment on children's educational achievement: Results from children in Chicago public schools. *Journal of Human*

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Resources, 44, 772-797.

- Cho, R. (2009b). Impact of maternal imprisonment on children's probability of grade retention. *Journal of Urban Economics*, 65, 11-23.
- Clopton, K. L. & East K. K. (2008). 'Are there other kids like me?' Children with a parent in prison. *Early Childhood Education Journal*, 36, 195-198. doi:10.1007/s10643-008-0266-z
- Dallaire, D. H. (2007a). Incarcerated mothers and fathers: A comparison of risks for children and families. *Family Relations*, 56, 440-453. doi:10.1111/j.1741-3729.2007.00472.x
- Dallaire, D. H. (2007b). Children with incarcerated mothers: Developmental outcomes, special challenges and recommendations. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 15-24. doi:10.1016/j.appdev.2006.10.003
- Ezinga, M. & Hissel, S. (2010). Kinderen van gedetineerde moeders: Een studie naar het gedrag en welbevinden van kinderen met een moeder in de gevangenis. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52, 36-50.
- Ezinga, M., Hissel, S., Bijleveld, C., & Slotboom, A. (2009). Kinderen van gedetineerde moeders. Vrije Universiteit: Afdeling strafrecht en criminologie.
- Geller, A., Cooper, C., Garfinkel, I., & Mincy, R. (2010). Beyond absenteeism: Father incarceration and it's effects on children's development. Verkregen op 10 september 2014 via <http://crcw.princeton.edu/workingpapers/WP09-20-FF.pdf>
- Goedhart, A., Treffers, Fl. & Van Widenfelt, B. (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 58, 1018-1035.
- Goodwin, J.C. (2008). *Research in Psychology: Methods and design*. West Sussex: John Wiley & Sons, Inc.
- Hanlon, T. E., Carswell, S. B., & Rose, M. (2007). Research on the caretaking of children of incarcerated parents: Findings and their service delivery implications. *Children and Youth Services Review*, 29, 348-362. doi:10.1016/j.childyouth.2006/09/001
- Huebner, B. M., & Gustafson, R. (2007). The effect to maternal incarceration on adult offspring involvement in the criminal justice system. *Journal of Criminal Justice*, 35, 283-296.
- IBM Corp. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp.
- James, D. J. & Glaze, L. E. (2006). Mental health problems and prison and jail inmates. Washington, DC: U.S. Department of justice, Bureau of justice statistics.

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

- Johnston, D. (1995). *Parent-child visitation in the jail or prison*. In K. Gabel, & D. Johnston (Eds.) *Children of incarcerated parents* (pp. 135-143). New York: Lexington Books.
- Johnston, D. (2006). The wrong road: Efforts to understand the effects of parental crime and incarceration. *Criminology & Public Policy*, 5, 703-720.
- Kinner, S., Alati, R., Najman, J., & Williams, G. (2007). Do paternal arrest and imprisonment lead to child behavior problems and substance use? A longitudinal analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 1148-1156.
- Makariev, D. W., & Shaver, P. R. (2010). Attachment, parental incarceration and possibilities for intervention: An overview. *Attachment & human development*, 12, 311-331. doi:10.1080/14751790903416939
- Mackintosh, V. H., Myers, B. J., & Kennon, S. S. (2006). Children of incarcerated mothers and their caregivers: Factors affecting the quality of their relationship. *Journal of Child and Family Studies*, 15, 581-596.
- Menting, T. A. (2012). A fresh start from arrested motherhood: A randomized trial of parent training for mothers being released from incarceration (doctoral dissertation). Utrecht University.
- Menting, T. A., Orobio de Castro, B., Wijngaards-de Meij, L. D. N. V., & Matthys, W. (2014). A trial of parent training for mothers being released from incarceration and their children. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 43, 381-396. doi: 10.1080/15374416.2013.817310
- Miller, K. M. (2014). Maternal criminal justice involvement and co-occurring mental health and substance abuse problems: Examining moderation of sex and race on children's mental health. *Children and Youth Services Review*, 37, 71-80. doi:10.1016/j.chilyouth.2013.12.008
- Murray, J., & Farrington, D. P. (2008). Parental imprisonment: Long-lasting effects on boy's internalizing problems through the life-course. *Development and Psychopathology*, 20, 273-290. doi: 10.1017/S0954579408000138
- Murray, J., & Murray, L. (2010). Parental incarceration, attachment and child psychopathology. *Attachment and Human Development*, 12, 289-309. doi:10.1080/14751790903416889
- Phillips, S., Burns, B.J., Wagner, H. R., & Barth, R. (2004). Parental arrest and children involved with child welfare services agencies. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74, 174-186.
- Philips, S. D., Burns, B. J., Wagner, H. R., Kramer, T. L. & Robbins, J. M. (2002). Parental

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

- incarceration among adolescents receiving mental health services. *Journal of Child and Family Studies*, 11, 385-399.
- Phillips, S. D. & Gates, T. (2011). A conceptual framework for understanding the stigmatization of children of incarcerated parents. *Journal of Child and Family Studies*, 20, 286-294. doi:10.1007/s10826-010-9391-6
- Poehlmann, J. (2005). Representations of attachment relationships in children of incarcerated mothers. *Child Development*, 76, 679-696.
- Poehlmann, J. (2010a). Attachment in infants and children of incarcerated parents. In J. M. Eddy, & J. Poehlmann, (Eds.), *Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners* (pp. 75-100). Washington: The Urban Institute Press.
- Poehlmann, J., & Eddy, J. M. (2010b). A research and intervention agenda for children of incarcerated parents. In J. M. Eddy, & J. Poehlmann (Eds.), *Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners* (pp. 319-341). Washington: The Urban Institute Press.
- Rebel-Volp, M. (2014). Partij van de Arbeid: Zorg voor kinderen met gedetineerde moeders blijft ondermaats. Verkregen op 08-12-2014 via <http://www.pvda.nl/berichten/2014/11/Zorg+kinderen+gedetineerde+moeders+ondermaats>
- Rothrauff, T. (2008). When a child's parent is incarcerated. University of Missouri Extension. Verkregen op 13 oktober 2014 via <http://extension.missouri.edu/explorepdf/hesguide/humanrel/gh6202.pdf>
- Shlafer, R. J., & Poehlmann, J. (2010). Attachment and caregiving relationships in families affected by parental incarceration. *Attachment and Human Development*, 12, 395-415. doi:10.1080/14616730903417052
- Verhulst, F.C. & Van der Ende, J. (2013). *Handleiding ASEBA: Vragenlijsten voor leeftijden 6 t/m 8 jaar*. Rotterdam: ASEBA Nederland.
- Warren, S. L., Huston, L., Egeland, B., & Sroufe, L. A. (1997). Child and adolescent anxiety disorders and early attachment. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, 637-644.

BEKENDHEID VAN DE VERBLIJFPLAATS VAN (EX-)GEDETINEERDE MOEDERS

Appendix A – Beschrijving antwoordmogelijkheden

Voor de groep ‘eerlijke verklaring werden de antwoorden “Ja en weet waarom” en “Ja, maar weet niet waarom” gebruikt. Antwoorden als “Nee, geen reden voor afwezigheid gegeven” en “Nee, kind is nog te jong om te beseffen” waren van toepassing voor de groep ‘geen verklaring’. Voorbeelden van antwoorden die bij de groep ‘verzonnen verklaring’ hoorden zijn “Nee, kind denkt dat moeder in het ziekenhuis ligt”, “Nee, kind denkt dat moeder op familiebezoek is”, “Nee, kind denkt dat moeder dingen aan het regelen is”, “Nee, kind denkt dat moeder op vakantie is” en “Nee, verschillende redenen gegeven”. Zie Tabel 7 voor het aantal (ex-)gedetineerde moeders dat een bepaald antwoord heeft gegeven.

Tabel 7

Antwoordmogelijkheden per Groep en het Aantal (Ex-)gedetineerde moeders

Eerlijke verklaring (groep 1)	<i>N</i>
‘Ja en weet waarom’	33
‘Ja, maar weet niet waarom’	41
Geen verklaring (groep 2)	<i>N</i>
‘Nee, kind is nog te jong om te beseffen’	11
‘Nee, geen reden voor afwezigheid opgegeven’	2
Verzonnen verklaring (groep 3)	<i>N</i>
‘Nee, kind denkt afwezig vanwege werk’	22
‘Nee, kind denkt dat moeder in het ziekenhuis ligt’	6
‘Nee, kind denkt dat moeder naar school gaat’	1
‘Nee, kind denkt dat moeder en/of moeder en kind op vakantie is/zijn’	6
‘Nee, kind dacht dat moeder in de gevangenis werkte’	1
‘Nee, kind denkt dat moeder op familiebezoek is’	9
‘Nee, verschillende redenen gegeven’	2
‘Nee, anders’	4